

Recenzja — Review.

BOUDOT J.-P., DOUCET G., GRAND D.

Dragonflies and Damselflies of Britain and Western Europe.

A Photographic Guide.

Bloomsbury Wildlife, Dublin, 2021, 160 s.

Agnieszka TAŃCZUK

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Instytut Nauk Biologicznych,
Katedra Zoologii i Ochrony Przyrody,
ul. Akademicka 19, 20-033 Lublin, ORCID: 0000-0002-1825-8937,
e-mail: atanczuk@gmail.com

Abstract: The field guide covers 98 species of Western European and British dragonflies and damselflies. It focusses on easy clues and tips to quickly identify Odonata species. Pictures and illustrations together with good quality photos make it a good guide, both in the field and in the office. The book contains information concerning distribution and habitat to each species separately, as well as ecological groups. The phenology is broadens with the emergence and start of the breeding period and decline of adult individuals. Comparison tables with species from the same family or genus are really useful and helpful for amateurs and specialists. Additionally, the key to larvae and exuviae makes the book complete in itself and a great tool to learn more about dragonflies, even if you are an owner of other books about the same topic.

Key Words: Odonata, imagines, larvae, pterography, Western Europe, review.

Przewodnik terenowy po ważkach Europy SMALLSHIRE’A i SWASHA (2020), druga edycja przewodnika DIJKSTRY, SCHRÖTERA i LEWINGTONA (2020) oraz jedyny przewodnik do identyfikacji ważek przetłumaczony na język polski BELLMANNA (2010), uzupełnione atlasami rozmieszczenia ważek w Europie KALKMANA i BOUDOTA (2015) i naszym polskim atlasem BERNARDA, BUCZYŃSKIEGO, TOŃCZYKA i WENDZONKI (2009) – może to już wystarczy, żeby rząd Odonata nie krył przed nami żadnych tajemnic? Czy potrzebna jest jeszcze jedna książka dotycząca ważek Europy, tym razem, co prawda, jej zachodniej części i Wielkiej Brytanii, ale wciąż tych samych 98 gatunków, które znajdziemy w pracach powyżej?

Jako bibliofil odpowiem na to pytanie stanowcze „tak”, ale czy jako odonatolog również? Zaczijmy od początku, czyli od okładki, choć nie powinno się oceniać po niej książki. Przyjemna zieleń, prosto z natury, sugeruje, że oznaczanie europejskich gatunków ważek, to „nie taki diabeł straszny”, a prace terenowe to czysta przyjemność. Na okładce pojawiły się aż dwa zdjęcia (z czterech) rodzaju Calopteryx, a więc ważkowych klejnotów – autorzy książki z pewnością wiedzieli jak przyciągnąć uwagę czytelnika, nawet amatora, który dopiero zaczyna swoją przygodę z ważkami.

Zajrzyjmy do środka: przedmowa Klaasa DIJKSTRY, specjalisty od europejskich ważek, nawiązuje do jedynej w swoim rodzaju wyprawy z autorem książki Jean-Pierrem BOUDOTEM do oazy na skraju Sahary, gdzie można zobaczyć trzy gatunki lecich (*Orthetrum*) z trzech konty-

mentów: Europy, Azji i Afryki. Obecnie wiele się mówi o ważkach jako owadach wskaźnikowych, bioindykatorach stanu środowiska, DIJKSTRA nazywa je, jakże trafnie, „ambasadorami słodkowodnego świata”¹. Sięgając głębiej, książka *Dragonflies and Damselflies of Britain and Western Europe. A Photographic Guide* ułożona jest podobnie do innych książek tego typu: począwszy od charakterystyki ogólnej ważek wraz z cyklem rozwojowym, morfologią imagines i larw z zaznaczonymi szczegółami budowy, również skrzydła ważki równo- (Zygoptera) i różnoskrzydłej (Anisoptera), aż po opis dymorfizmu płciowego i wiekowego czy form barwnych. Kolejne dwie strony szczególnie przypadły mi do gustu. Autorzy podzielili gatunki ważek pod kątem siedlisk, w jakich występują: stawy, strumienie i małe rzeki, duże rzeki, jeziora, torfowiska itp. Materiał jest przedstawiony w przystępnej formie wraz z ze schematyczną mapą krain – jest to sekcja, która skupia rozsiane w innych przewodnikach przydatne informacje na temat ekologii ważek i to wszystkich gatunków na raz.

Główną część książki stanowi oczywiście klucz do oznaczania ważek dorosłych oparty na fotografiach oraz ilustracjach z zaznaczonymi cechami kluczowymi. Autorzy pokazują samce i samice (w przypadku Zygoptera również stosunek wielkości obu płci!). Niestety nie zmieściły się formy młodociane czy androchromatyczne, o których autorzy wspominają we wstępie, podając przykłady. Jednak warto docenić układ każdej strony pokazujący gatunki najbardziej do siebie podobne, a więc nie trzeba kartkować w celu porównania i właściwie odpowiedź otrzymujemy natychmiastowo. Dodatkowo, warto zerknąć na punkt „confusion species” w sekcji z mapką rozmieszczenia. Z kolei, cechy wyróżniające zostały opatrzone literami, do których odnośnik jest na stronie obok. „Mini” wskazówki są również przy większości zdjęć, aby jeszcze bardziej pomóc czytelnikowi w rozpoznaniu gatunku. Przez to zdjęcia są mniejsze niż w innych przewodnikach, jednakże nadal wyraźne i czytelne. Cechy szczególnie ważne i trudne do zaobserwowania w terenie, jak np. użytkowanie skrzydeł, rysunek na tułowiu czy elementy aparatu kopulacyjnego, zaznaczone są na czerwono, co szybko rzuca się w oczy i zwraca uwagę czytelnika na ten właśnie element konieczny do identyfikacji. Nie brakuje również strony z kompaktowymi opisami każdego gatunku z informacją o siedlisku, rozmieszczeniu i danymi fenologicznymi. Te ostatnie są jeszcze poddane regionalizacji na północną i południową część Europy, a także dokonano podziału na okres przeobrażenia i początek pojawu, szczyt pojawu i rozmnażanie oraz koniec pojawu danego gatunku. Dla mnie osobiście jest to bardzo cenny dodatek, gdyż pracowałam nad zbieraniem danych o najpóźniejszych pojawach ważek w Polsce w latach 2013-2020 i zagadnienia dotyczące fenologii w kontekście zmian klimatycznych są szczególnie interesujące (TAŃCZUK i TOŃCZYK 2023). Podsumowując tę część książki, połączenie ilustracji, rycin i zdjęć to najlepsze połączenie, 3 w 1!

Autorzy zamieścili w swojej książce prawie 30 stron klucza do oznaczania larw i wylinek, który został przejrzyście i prosto napisany i zilustrowany, co pomaga od razu zorientować się w poszczególnych rodzinach i rodzajach ważek. Świetnym uzupełnieniem przewodnika jest kilka stron z rycinami użytkowania skrzydeł wykonanych na podstawie skanów w bardzo dobrej rozdzielczości i w skali 1:1.

Pamiętam, jak zaczynałam interesować się ważkami i na jakie problemy napotkałam, próbując odróżnić poszczególne gatunki łątek z rodzaju *Coenagrion*. W Europie zachodniej nie występuje łątka zielona *Coenagrion armatum*, ale za to możemy spotkać *C. mercuriale*, *C. coeruleascens* i *C. scitulum*. Do rozróżnienia tych gatunków z pewnością potrzebne jest opatrzenie terenowe, ale na początek przyda się tablica porównująca odwłoki zarówno samców jak i samic z rodziny Coenagrionidae, umieszczona przez autorów tuż przed spisem literatury.

¹ Przep. autora, cytata „the ambassadors of the freshwater world”, s.7.

Wiele elementów jest naturalnie powtarzanych w różnych atlasach odonatologicznych: mapy rozmieszczenia, siedlisko, synonimy nazw angielskich przedstawionych ważek. W swoim przewodniku autorzy znaleźli również miejsce na klucz do oznaczania larw, a także skany użytkowania skrzydeł – to z pewnością interesujące dodatki zarówno dla amatorów jak i specjalistów. Całość jest podana z wybitną troską o niuanse estetyczne, jak na przykład użycie różnych kolorów do nazw gatunkowych ważek rozplanowanych na jednej stronie, aby łatwiej było się zorientować w tekście, mimo sporej ilości informacji i oznaczeń. Czy mimo całej półki książek o ważkach nadal będę rekomendować przewodnik BOUDOTA, DOUCETA i GRANDA? Jak najbardziej – jest to książka, po którą warto sięgnąć.

Piśmiennictwo

- BELLMANN H. 2010. Przewodnik Entomologa. Ważki. MULTICO Oficyna Wydawnicza.
- BERNARD R., BUCZYŃSKI P., TOŃCZYK G., WENDZONKA J. 2009. Atlas rozmieszczenia ważek (Odonata) w Polsce. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- BOUDOT J.-P., KALKMAN V.J. (Red.). 2015. Atlas of the European dragonflies and damselflies. KNNV publishing, the Netherlands.
- DIJKSTRA K-D., SCHRÖTER A., LEWINGTON R. 2020. Field Guide to the Dragonflies of Britain and Europe. Second edition. Bloomsbury Nature Guides, London.
- SMALLSHIRE D., SWASH A. 2020. Europe's Dragonflies. A field guide to the damselflies and dragonflies. Princeton University Press. British Dragonfly Society.
- TAŃCZUK A., TOŃCZYK G. 2023. Collecting Data of Late Recordings of Dragonflies in Poland in the Period of 2013-2020, as an Example of the Citizen Science. *Studia Ecologiae Et Bioethicae* 21 (1): 89-101. doi: <http://doi.org/10.21697/seb.2023.0>.